

Petita història de la literatura en un planeta redó, 1

JOAN FRANCESC
MIRA

Els mesos de tardor haurien de ser bon temps per parlar de literatura, fins i tot en la tardor d'enguany, tan plena d'ansies i de dubtes. Són mesos de premis literaris, entre el Nobel i els Octubre, i són els mesos de la *rentrée*, dels llibres nous, que a França són tan esperats com, poc més tard, el *beaujolais nouveau*. Parlem-ne una miqueta, doncs, i si pot ser des d'una perspectiva que no és l'habitual. Que el planeta Terra té la forma d'una esfera, d'un globus (i que per tant vivim en un món global, inclòs el petit o gran món de la literatura) sembla una pura i banal obvietat, una afirmació elemental i primària, però de fet és una novetat molt recent, i el resultat final d'una llarga història: el món, "abans", era pla. Pla com un plat, o així és com era vist i percebut, i per tant així és com la visió del món actuava sobre l'activitat i la ment de les persones, incloses les "persones literàries" o literates, és a dir, els qui escrivien i llegien llibres. Era pla com un plat, i per tant, inevitablement, era vist des del centre d'aquesta superfície plana: el centre ha estat, sempre, el lloc des del qual es mira, el que ocupem "nosaltres". La història de la literatura –especialment, si voleu, de la literatura "occidental"– és un llarguíssim procés d'expansió d'aquest centre, de percepció de cercles concèntrics, i d'adopció o integració del que és estrany o extern, especialment d'allò que està escrit en una llengua que no és la nostra. Fins ara mateix, que el món ja no és pla, i que els cercles ja no són concèntrics. El món és ara, una mica, com deia Nicolau de Cusa que és Déu: una esfera –no infinita, certament,

com és l'esfera divina— on la perifèria no existeix i el centre pot ser qualsevol punt. És una gran novetat: no havia passat mai. No sabem si la història que ens espera serà una història postmoderna o premoderna, més pròpia del segle XXI o del segle XI: no sabem, per exemple, qui guanyarà més terreny en el pròxim futur, si la lectura obligada d'un sol text sagrat o la llibertat il·limitada d'escriure i de llegir. En tot cas, aquella que fins ara hem conegut com a història moderna, o història de la modernitat, la que va del segle XVI a mitjan segle XX, en tant que història econòmica, cultural i política, material i moral, ha estat, entre altres coses, un llarg procés d'irradiació i d'expansió d'Europa o des d'Europa. Amb el resultat, progressivament consolidat, que, si Europa absorbia o integrava la presència i la vida dels altres, també era assimilada i apropiada pels altres.

De tal manera que, amb la progressió d'aquest procés, els europeus del segle XIX ja no podien veure el món sense

americans, indis, xinesos, japonesos o africans. Però els japonesos o els xinesos o els indis tampoc podien ja veure un món sense europeus: amb totes les conseqüències, roïnes o bones. Una de les quals, passant el temps, ha estat l'aparició d'un nou policentrisme. No solament econòmic, militar o polític, sinó per la producció i difusió de "cultura" –qualsevol cosa que aquesta ambigua paraula signifiqui. El cinema, posem per cas, que té centres de producció massiva a Lagos o a Bombai, més importants en el seu propi cercle geogràfic que Hollywood mateix en el nostre. Tornem, mentrestant, als inicis i a allò que hi ha hagut entremig. Comencem, doncs, per la visió antiga del món: una superfície plana, el sol que naix per un extrem i mor cada dia per l'altre, i on l'únic lloc que realment coneixem i que compta és el que nosaltres habitem. Ací hi ha Atenes (parlem d'Atenes, perquè és el "nostre" centre més antic), i després hi ha Corint, Esparta, les illes de l'Egeu, Sicília, les ciutats de la Jònia: l'espai dels nostres, dels hel·lens, que parlem igual i tenim els mateixos déus i el mateix estil de vida en una *pòlis*. I més enllà hi ha els altres, els egipcis, els medes, els perses, i la variada gent que parlen llengües estranyes i que per això anomenem bàrbars. Després, més enllà d'aquest més enllà, hi ha límits confusos d'arenas calentes, d'oceans i de terres boreals. O ací hi ha Roma, l'urbs, la verdadera ciutat, amb un terme municipal que s'eixampla a cada nova conquesta, que inclou més i més "ciutadans", gent més i més remota, fins que arriba a fixar uns límits precisos –el *limes* de l'imperi– que suposadament han de ser ja eterns. El contacte amb els de fora és precari, innecessari, i sovint perillós. La voluntat o la idea de conèixer-los és habitualment nul·la, difícilment pensable. Llavors, *escriure* sobre els altres és una gran novetat, és gairebé un prodigi, com tantes coses que van fer els grecs per primera vegada. Continuarà.

«NO SABEM SI LA HISTÒRIA QUE ENS ESPERA SERÀ UNA HISTÒRIA POSTMODERNA O PREMODERNA, MÉS PRÒPIA DEL SEGLE XXI O DEL SEGLE XI: NO SABEM, PER EXEMPLE, QUI GUANYARÀ MÉS TERRENY EN EL PRÒXIM FUTUR, SI LA LECTURA OBLIGADA D'UN SOL TEXT SAGRAT O LA LLIBERTAT IL·LIMITADA D'ESCRIBRE I DE LLEGIR»